

Türkiye'de Çok Boyutlu Kırsal Yoksulluk*

Burak ÖZTORNACI¹, Haydar ŞENGÜL¹

¹Bu makale birinci yazarın doktora tezinin bir bölümüdür.
¹Çukurova Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Adana

Makale Künyesi

*Araştırma Makalesi /
Research Article*

*Sorumlu Yazar /
Corresponding Author*
Burak ÖZTORNACI
burakoztornaci@gmail.com

Geliş Tarihi / Received:
27.09.2019

Kabul Tarihi / Accepted:
08.11.2019

Tarım Ekonomisi Dergisi
Cilt: 25 Sayı: 2 Sayfa: 201-206
*Turkish Journal of
Agricultural Economics*
Volume: 25 Issue: 2 Page: 201-206

DOI 10.24181/tarekoder.625990

Özet

Bu çalışmada yoksulluk ölçüm alanında Dünya genelinde yaşanan gelişmeler çerçevesinde dikkate alınarak, Türkiye'deki kırsal yoksulluk farklı ve yeni bir yaklaşımla hesaplanmıştır. Mevcut yoksulluk ölçüm yaklaşımlarına kaynaklık eden "Tek Boyutlu" bakış açısı yerine "Çok Boyutlu" bir bakış açısı ile Türkiye'deki kırsal yoksulluk yeniden ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre incelenen dönem için çok boyutlu yoksulluk değeri Türkiye geneli için ortalama 0.41 olarak bulunmuştur. Çok boyutlu kırsal yoksulluk değeri ise ortalama 0.51'dir. Bölgeler, hane büyüklükleri ve hane reisinin eğitim seviyesine göre hesaplanan çok boyutlu yoksulluk değerleri, hemen hemen her değişikende tek boyutlu yoksulluk değerlerinden yüksek bulunmuştur. Hem Türkiye genelinde hem de kırsal alanda 2.5 kat daha fazladır. Hem Türkiye geneli hem de kırsal alan için, hanelerin en büyük çok boyutlu yoksulluk nedeni konuta dair ödemelerini aksatmalarıdır. Ayrıca incelenen dönemde, hem Türkiye geneli hem de kırsal alan için bütün çok boyutlu yoksulluk göstergelerinde azalışlar gözlemlenmesine rağmen, "Hane halkının 2 günde 1 et, tavuk veya balık yiyememe", "Konut harici ödemeleri aksatma" ve "Hanede çalışabilecek durumda olan en az 1 işsiz birey olması" göstergelerinde artışlar tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çok Boyutlu Kırsal Yoksulluk, Türkiye

Multidimensional Rural Poverty in Turkey

Abstract

In this study, the poverty measurement area within the framework of considering the developments in the world, rural poverty in Turkey is calculated with a new and different approach. The source of the current poverty measurement approach "one-dimensional" point of view instead of "Multidimensional" is discussed again in Turkey with rural poverty perspective. Overall and rural multidimensional poverty indices for Turkey were found to be 0.41 and 0.51 respectively for the research period. Both overall and rural multidimensional indices estimated based on variables of region, household size and education level of the household head were found to be more than 2.5 times higher than the one-dimensional indices in almost all of them. The greatest determinant of both overall and rural multidimensional poverty is housing payment arrears. Although there are some general improvements in overall and rural indices during the period, deteriorations were also observed in "to eat meat -or another adequate source of proteins- regularly", "Have payment arrears (excl. housing)" and "living in a household with at least one unemployed individual" parameters.

Key words: Multidimensional Rural Poverty, Turkey

1.GİRİŞ

Günümüzde insanlığın geldiği seviyeye rağmen gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş birçok ülke yoksulluk sorunu ile iç içe yaşamaktadır (Şenses, 2001). Böylesine yaygın ve önem verilen yoksulluk konusunda karşılaşılan en büyük engel, yoksulluğu tanımlamak ve ölçmektir. Yoksulluk olgusunun incelenmesine, onu tanımlama ve ölçme sorunundan başlamak gerekmektedir.

Yoksulluğu tanımlamaya ve ölçmeye yönelik ilk bilimsel çalışmalar 20. yüzyılın başında ortaya çıkmıştır. Dünya literatüründe bilinen ilk yoksulluk tanımı, 1901 yılında Seeböhm Rowentree tarafından yapılmıştır (Aytaç and Hatipler, 2013). Rowentree'nin yaptığı bu tanıma göre "yoksulluk, bireye ait toplam gelirin, onun biyolojik varlığının devamı için en alt düzeyde gerekli olan yiyecek, giyim vb. maddeleri karşılamaya yetmemesi halidir" (Field, 1984). Ancak zaman içerisinde, yoksulluk çalışmalarının gelişimi ile birlikte yoksulluk tanımı da değişmiştir. Günümüzde yoksulluk; "minimum yaşam standartlarına erişememe durumu (DB, 1990), "refah unsurlarından yoksun olma durumu" (Haughton and Khandker, 2009) olarak tanımlanmaktadır.

20. yüzyıl itibarıyla başlayan yoksulluk çalışmaları yoksulluğu tanımlamak ve ölçmek için öncelikle hane halklarının gelirlerine veya tüketimlerine odaklanmıştır. Ancak bu yaklaşım 1970'li yıllardan itibaren eleştirilere tabi tutulmuştur. Eleştirilerin merkezinde hane halklarının refah düzeyinin sadece gelir veya tüketim ile yani ekonomik (tek boyutlu) değerler ile belirlenemeyeceği vardır. 1970'lerin sonu 1980'lerin başında, refah kavramını tanımlamada sadece ekonomik etkenler değil ekonomi dışı etkenler de yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum yoksulluğu tek boyutlu (sadece ekonomik olarak) değil, çok boyutlu tanımlama çabalarının doğmasına neden olmuştur. Özellikle 1980'lerde Amartya Sen tarafından geliştirilen "yetenekler yaklaşımı" böyle bir yaklaşım ve çabanın ürünüdür (Sen, 1992).

1990'larda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (BMKP) etkisi ile yoksulluk olgusu bir hayli dikkat çekmiştir. Bu program dâhilinde, Mahbub ul Haq öncülüğünde yayımlanan İnsani Gelişme Raporlarında kalkınmanın öncelikli amacının insanlara fayda sağlamak olduğu ve gelirin, insan yaşamının bütününe ifade etmediği öne sürülmüştür (Uğur, 2017). Böylece yoksulluğu tanımlamada ve ölçmede daha “insan” odaklı bir yaklaşımın ilk ciddi adımları atılmıştır.

2000'li yıllarda ise Birleşmiş Milletlerin yanı sıra Dünya Bankası (DB) gibi kurumlarında yoksulluk çalışmalarına ilgileri artmıştır. Bütün bu yoksulluk kavramını tanımlamak ve ölçmek için gösterilen bilimsel çabaların sonucunda pek çok farklı tanım ve ölçüm yöntemi geliştirilmiştir. Günümüzde özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programları dâhilinde yoksulluğun farklı boyutlarını ele alan pek çok endeks geliştirilmiştir. Bunlar, insani özgürlükler endeksi, politik özgürlük endeksi, cinsiyete dayalı yetkilendirme endeksi, cinsiyet eşitsizliği endeksi ve çok boyutlu yoksulluk endeksi vb. endekslerdir. Bütün bu endeksler arasında son yıllarda geliştirilen “Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi” (ÇYE), yoksulluğu eğitim, sağlık ve yaşam standardı gibi boyutları da göz önünde bulundurarak ölçtüğü için günümüzde üstünde önemle durulması gereken bir olgudur.

ÇYE'nin günümüzde bilimsel alanda yaygınlaşmasının temel sebebi yoksulluk olgusunun tanımında yaşanan değişikliklerdir. Yoksulluk olgusunun tanımı yukarıda özetlendiği hali ile iktisadi bir tanımdan daha sosyolojik bir tanıma doğru evrilmiştir (Zeumo et al., 2011). Bu nedenle yoksulluk ölçüm yönteminde de hanelerin sosyolojik özelliklerini göz önüne alan teknikler geliştirilmiştir. Gelir ya da harcama temelli tek boyutlu yoksulluk ölçüm yöntemlerinde paranın, hanelerin yoksul veya varsıl sayılmasında temel unsur olduğu varsayımı yer alır. Ancak hanelerin yaşam standardını belirleyen pek çok temel unsur; kamu yatırımları, içinde yaşadıkları toplumun sosyolojik yapısı, yaşadıkları ülkenin politik istikrarı vb. “para haricinde” ki etkenler ile doğrudan ilişkilidir (Rodrik, 2012, Sen, 1999, Deaton, 2013). Bu nedenlerden ötürü yoksulluk üzerine yapılan araştırmalarda daha geniş perspektifler sunan ÇYE gibi yöntemler tercih edilmeye başlanmıştır.

Kırsal yoksulluk ile kentsel yoksulluk arasındaki farkların başında her ne kadar gelir farklılığı gelse de, bu iki yerleşim alanındaki temel farklar çok çeşitlidir. Bu nedenle kırsal yoksulluğu daha sağlıklı ölçmek için ekonomik unsurlar dışındaki parametrelerinde dahil edilmesi gerekir. Ancak her ülkenin ve toplumun sosyolojik yapısı farklıdır. Bu nedenle uluslararası alanda geliştirilen ÇYE, Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısına adapte edilmelidir. Bugüne kadar literatürde Türkiye geneline ÇYE'nin adapte etmeye çalışıldığı (Alkire and Foster (2011) yaklaşımının kullanıldığı) üç araştırma bulunmaktadır (Acar and Başlevent, 2014, Uğur, 2015, Karadağ, 2015).

Bu araştırmada ÇYE, Türkiye'ye uyarlanmıştır. Daha önceki uyarlama çalışmalarından farklı olarak bu çalışmada en yüksek parametre (gösterge) sayısına ulaşılmıştır. Bu araştırmanın temel amacı Türkiye'de kırsal yoksulluk olgusunu iki farklı ölçüm yöntemine göre hesaplamak ve çok boyutlu yaklaşım çerçevesinde daha derinlemesine analiz etmektir.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

2.1. Materyal

Hanelerin “Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi” (ÇYE) değerlerinin hesaplanmasında, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” mikro-kesit veri seti kullanılmıştır. TÜİK her yıl tesadüfi olarak Türkiye'yi temsil edecek sayıda ve özelliklerde haneleri belirlemekte ve bu haneler ile düzenli görüşmeler yapmaktadır. Hanelerden gelirleri ve yaşam koşullarına dair bilgiler edinmektedir. Bu bilgileri içeren veri seti TÜİK tarafından, her yıl düzenli olarak yayınlanmaktadır. Bu araştırmada da bu veri setinin 2006-2016 yılları arasında yayımlanan 11 yıllık kısmı kullanılmıştır. Veri setinde, incelenen yıllar için toplam 177.162 hanenin bilgileri yer almaktadır.

Söz konusu veri seti içeriğinde 2006 ile 2013 yılları arasında görüşülen hanelerin yaşadıkları yer değişkeni bulunmaktadır. Ancak 6 Aralık 2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren “Bütünşehir Yasası” nedeniyle 2013 yılı sonrasında hane halkının yaşadığı yer değişkeni veri setinde yer almamaktadır (TBMM, 2012). Bu sebeple hangi hanelerin kırsal bölgelerde, hangi hanelerin kentlerde yaşadığını ayırt edebilmek için, içerisinde tarım sektöründe çalışan fertlerin bulunduğu haneler ile bulunmayan aileler ayrımı kullanılmıştır. Ayrıca veri setinde yer alan finansal veriler 2003=100 bazlı TÜFE değerleri ile reelleştirilmiştir.

2.2. Yöntem

2.2.1. Çok Boyutlu Yoksulluk Hesabında Kullanılan Yöntem

ÇYE'nin hesaplanmasında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımlardan en yaygını Alkire and Foster (2011)'nin geliştirdiği yöntemdir. Bu ÇYE hesaplama yöntemine göre, insan hayatı için vazgeçilmez sayılan alanlar belirlenerek, bu alanlar dâhilinde ülkelere dair veriler derlenmektedir. Boyut olarak adlandırılan bu alanlar, BMKP raporlarında sağlık, eğitim ve yaşam standardı olmak üzere 3 adettir. Her boyut kapsamında haneler için veriler toplanmıştır. Bunlar; sağlık boyutunda beslenme ve çocuk ölüm oranı, eğitim boyutunda eğitim yılı ve okula kayıtlı çocuk sayısı, yaşam standardı boyutunda yiyecek için yakıt, tuvalet, su, elektrik, yer döşemesi ve varlıklar göstergeleridir (BMKP, 2011). Her boyut için toplamları 1 olacak şekilde, eşit ağırlık oranları (1/3) belirlenir. Her boyutta yer alacak göstergeler kendi boyutları içerisinde eşit oranda ağırlıklandırılır ve her gösterge için yoksun olmama eşik değeri normatif olarak belirlenir. Ülkelerin seçilen gösterge değerleri, ağırlık katsayıları ile çarpılır, sonuçta bütün ağırlıklandırılan göstergeler toplanarak, o ülke için 0 ile 1 arasında değişen ÇYE değeri hesaplanır (BMKP, 2010). Ülkenin endeks değeri 1'e yaklaştıkça yoksulluğunun arttığı anlaşılmaktadır.

Literatürde Türkiye için ÇYE hesaplamaya çalışan üç çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan Acar and Başlevent (2014) yaşam standardı boyutunda 7 gösterge, sağlık boyutunda 2 gösterge, konut boyutunda 4 gösterge ve işgücü piyasası durumu boyutunda 2 gösterge ile toplamda 4 boyut ve 15 gösterge ile Türkiye için, 2007-2010 yıllarını kapsayan ÇYE değerleri hesaplamışlardır. Bu çalışmada eğitim boyutuna yer vermemişlerdir. Uğur (2015) ise eğitim ve sağlık boyutunda 2 gösterge, ekonomik durum ve varlıklar boyutunda 6 gösterge ve konut ve yaşam standardı boyutunda 6 gösterge ile toplamda 3 boyut ve 14 gösterge ile Türkiye'nin sadece 2010 yılı ÇYE değerlerini hesaplamıştır. Karadağ (2015) temel tüketim boyutunda 4 gösterge, eğitim boyutunda 2 gösterge, sağlık boyutunda 3 gösterge, çalışma durumu boyutunda 3 gösterge ve konut koşulları boyutunda 4 gösterge ile Türkiye için, 2006-2012 yıllarını kapsayan ÇYE değerlerini hesaplamıştır.

Bu çalışmada 2006-2016 yılları için, 4 boyut ve 17 gösterge ile Türkiye'nin ÇYE değerleri hesaplanmıştır. Dikkate alınan göstergeler, ağırlıkları ve incelenen dönem için göstergelerin ortalama ve standart sapma değerleri Çizelge 1'de yer almaktadır. Ancak boyutlar içerisindeki göstergelerin seçiminde Türkiye toplumunun sosyolojik özellikleri de değerlendirilmiştir. Örneğin Türkiye'de haneler, çamaşır makinesini temel bir ev eşyası olarak görmektedir. Bu nedenle bu varlığın hanede bulunmaması hesaplamaya dâhil edilmiştir. Benzer bir şekilde hanede işsiz birey olup olmaması dikkate alınmasına rağmen, kayıt dışı çalışanlar da ayrıca değerlendirilmiştir. Çünkü Türkiye'de kayıt dışı çalışma oldukça yaygındır. Araştırma kapsamında kullanılan veri setinde, incelenen dönemde, hanelerin yaklaşık %37'si hanede en az bir kayıt dışı çalışan olduğunu belirtmiştir. Özellikle son yıllarda artan göçmen nüfus, yaygın bir şekilde kayıt dışı çalıştırılmaktadır (ILO, 2015). Benzer hassasiyet ÇYE ölçümüne dâhil edilmeyen göstergelerde de gösterilmiştir. Örneğin, uluslararası literatürde yaygın olarak kullanılan ev zemini göstergesi, Türkiye için hesaba dâhil edilmemiştir. Çünkü Türkiye toplumunda yaygın bir halı kullanma kültürü vardır. Özellikle Türkiye'nin doğu illerinde yaygın olarak, aileler imkânları olsa bile ev zeminlerini değiştirmemekte, çeşitli halılar kullanmaktadırlar.

Çizelge 1. Çok Boyutlu Yoksulluk Hesabında Kullanılan Göstergeler

Boyutlar	Göstergeler	Tanım	Ağırlık	Ortalama a	Std. Sap.
Ekonomik durum ve varlıklar	Sıcak su	Hane halkının sıcak suya erişimi yoksa 1, varsa 0	1/28	0,20	0,40
	Çamaşır makinesi	Hane halkının çamaşır makinesi yoksa 1, varsa 0	1/28	0,07	0,26
	Et, tavuk veya balık yiyebilme	Hane halkı iki günde bir et, tavuk veya balık yiyemiyorsa 1, yiyebiliyorsa 0 (vejetaryenler için et eşdeğeri)	1/28	0,51	0,50
	Beklenmedik harcamalar	Hane halkı beklenmedik harcamaları karşılayamıyorsa 1, karşılayabiliyorsa 0	1/28	0,52	0,50
	Isınma	Hane halkı evi ısıtamıyorsa 1, ısıtabiliyorsa 0	1/28	0,28	0,45
	Yeni kıyafetler alabilme	Hane halkı yeni kıyafetler alamıyorsa 1, alabiliyorsa 0 (ikinci el hariç)	1/28	0,35	0,48
Konut	Mahallede suç ve şiddet	Hane halkının yaşadığı çevrede yoğun suç ve şiddet olayları yaşanmıyorsa 1, yaşanmıyorsa 0	1/28	0,10	0,30
	Konut içinde banyo olması	Konut içinde banyo yoksa 1, varsa 0	1/20	0,06	0,24
	Konut içinde tuvalet olması	Konut içinde tuvalet yoksa 1, varsa 0	1/20	0,12	0,33
	Konuta dair ödemeler	Konuta dair ödemeler (kira, konut kredisi vb.) aksıyorsa 1, aksamıyorsa 0	1/20	0,82	0,38
	Konut harici ödemeler	Konut harici ödemeler aksıyorsa 1, aksamıyorsa 0	1/20	0,55	0,05
Eğitim ve sağlık	Konutun inşaat sorunları	Konutta sızdıran çatı, nemli duvar, çürümüş pencere gibi problemler varsa 1, yoksa 0	1/20	0,40	0,49
	Kronik sağlık problemi	Ailede en az bir kişinin kronik hastalığı varsa 1, yoksa 0	1/12	0,40	0,49
	Son 6 ay içerisinde sağlık problemi	Ailede en az bir kişi, son altı ayda, günlük aktivitesini engelleyecek bir sağlık sorunu yaşadıysa 1, yaşamadıysa 0	1/12	0,48	0,50
İstihdam	Okuma-yazma bilme	Ailede en az bir okuma-yazma bilmeyen birey varsa 1, yoksa 0	1/12	0,27	0,44
	İşsizlik	Ailede çalışabilecek durumda olan en az 1 işsiz birey varsa 1, yoksa 0	1/8	0,70	0,46
	Kayıt dışı çalışma	Ailede en az bir kayıt dışı çalışan birey varsa 1, yoksa 0	1/8	0,36	0,48

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Mikro Veri Seti'nden hesaplanmıştır.

2.2.2. Tek Boyutlu Yoksulluk Hesabında Kullanılan Yöntem

Yoksulluk ölçüm yöntemlerinden en yaygın tek boyutlu (parasal) ölçüm yöntemleridir. Tek boyutlu (parasal) ölçüm yöntemleri gelire veya harcamaya dayalı olmak üzere iki türdür. Yoksulluğun ölçülmesinde tek boyutlu yaklaşımlarda, çok boyutlu yaklaşımlardan farklı olarak, eşdeğerlik ölçekleri kullanılmaktadır. Eşdeğerlik ölçekleri hanelerin cari gelir veya harcamalarının, o hanenin refah düzeyleri bağlamında karşılaştırılabilir duruma getirilmesini sağlayan (FAO, 2005) ve referans alınan bir aile yapısı ile kıyaslama yapılabilmesini sağlayan bir endekstir. Temel dayanağı tüketici kuramı ve ölçek ekonomisidir (Rio Group, 2006).

Türkiye'de bilimsel araştırmalarda ve resmi kuruluşların hesaplamalarında OECD ölçeği adı verilen eşdeğerlik ölçeği kullanılmaktadır. Söz konusu ölçek Hagenars et al. (1994) tarafından geliştirilmiştir (Chanfreau and Burchardt, 2008). Bu eşdeğerlik ölçeğinde hane reisine 1, her bir yetişkine 0,5 ve her bir çocuğa 0,3 değeri verilmektedir (OECD, 2012). Ölçek kapsamında yetişkin tanımı 14 yaş ve üzeri şeklinde yapılmaktadır.

Bu araştırma kapsamında tek boyutlu yoksulluk değerlerinin hesaplanmasında OECD eşdeğerlik ölçeği kullanılmıştır. Yine bu yöntem kapsamında hane halkının kullanılabilir eşdeğer medyan gelirinin yarısı yoksulluk sınırı olarak hesaplanmıştır. Bu sınırın altında kalan hane sayısının, toplam hane sayısına oranı, o yıl için yoksulluk oranı olarak belirlenmiştir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Türkiye geneli, kent ve kırsal için iki farklı yönetime göre de hesaplanan yoksulluk değerleri Çizelge 2'de verilmiştir. Bu hesaplamalara göre 2006 yılında Türkiye'nin tek boyutlu yoksulluk oranı %19 iken, çok boyutlu yoksulluk oranı %46'dır. 2016 yılında ise bu oranlar sırasıyla %14 ve %38 olmuştur.

Çizelge 2. İki Farklı Yönteme Göre Yoksulluk Değerleri

Yıllar	Türkiye Geneli		Kırsal		Kent	
	ÇYE	TYE	ÇYE	TYE	ÇYE	TYE
2006	0,46	0,19	0,54	0,28	0,44	0,16
2007	0,44	0,16	0,52	0,25	0,42	0,14
2008	0,44	0,17	0,53	0,26	0,42	0,14
2009	0,44	0,17	0,52	0,31	0,42	0,14
2010	0,43	0,17	0,51	0,28	0,41	0,13
2011	0,43	0,16	0,52	0,25	0,41	0,14
2012	0,42	0,16	0,51	0,27	0,40	0,14
2013	0,42	0,15	0,52	0,24	0,40	0,14
2014	0,40	0,15	0,50	0,23	0,38	0,13
2015	0,40	0,15	0,49	0,23	0,38	0,13
2016	0,38	0,14	0,48	0,17	0,36	0,13
Ort.	0,41	0,15	0,51	0,25	0,40	0,14

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Mikro Veri Seti'nden hesaplanmıştır.

Kırsal özelinde ise 2006 yılında tek boyutlu yoksulluk oranı %28 iken, çok boyutlu yoksulluk oranı %54'tür. 2016 yılında ise bu oranlar sırasıyla %17 ve %48 olmuştur. Benzer şekilde kent özelinde 2006 yılında tek boyutlu yoksulluk oranı %16 iken, çok boyutlu yoksulluk oranı %44'tür. 2016 yılında bu oranlar sırasıyla %14 ve %36'tır.

Türkiye için yoksulluk ölçüsüne çok boyutlu yaklaşım ile tek boyutlu yaklaşım arasında yaklaşık 2,5 kat farklılık bulunmaktadır. Ancak çok boyutlu yaklaşımın araştırmacılara sunduğu başka avantajlarda bulunmaktadır. Hanelerin yoksulluğuna kaynaklık eden göstergelerin derinlemesine analiz edilmesi bu avantajların en önemlisidir.

Buna göre incelenen dönemde, Türkiye'deki hanelerin çok boyutlu yoksulluklarına en çok neden olan gösterge "Konuta dair ödemeler" göstergesidir. İncelenen dönemde hanelerin ortalama %82'si yılda en az bir kez kira, konut kredisi vb. konuta dair ödemelerini aksatmaktadırlar. Çok boyutlu yoksulluğa neden olan ikinci en önemli gösterge ise "İşsizlik" göstergesidir. İncelenen dönemde hanelerin ortalama %70'inde çalışabilecek durumda olup da çalışmayan bir birey bulunmaktadır. Bu iki göstergelyi takip eden diğer yoksulluk göstergeleri ise ortalama %55 ile "Konut harici ödemeler", %52 ile "Beklenmedik harcamalar" ve %51 ile "Et, tavuk ve balık yiyebilme" göstergeleridir.

Kırsal yoksulluk ise farklı nüanslar barındırmaktadır. Türkiye'deki çok boyutlu kırsal yoksulluğa en çok neden olan gösterge Türkiye geneli ile aynı göstergedir. İncelenen dönemde kırsal hanelerin ortalama %84'ü yılda en az bir kez kira, konut kredisi vb. konuta dair ödemelerini aksatmaktadırlar. Ancak çok boyutlu kırsal yoksulluğa neden olan ikinci en önemli gösterge Türkiye genelinden farklı olarak, "Beklenmedik ödemeler" göstergesidir.

İncelenen dönemde kırsal hanelerin ortalama %71'i beklenmedik harcamaları karşılayamamaktadır. Bu iki göstergelyi takip eden diğer kırsal yoksulluk göstergeleri ise ortalama %66 ile “Kronik sağlık problemi”, %60 ile “Kayıt dışı çalışma” ve yine %60 ile “Son 6 ay içerisinde sağlık problemi” göstergeleridir.

Hem Türkiye genelinde hem de kır özelinde hanelerin çok boyutlu yoksulluklarına en çok neden olan göstergenin “Konuta dair ödemeler” olması dikkat çekicidir. Çünkü Çizelge 3'ten anlaşıldığı üzere, incelenen dönem olan 2006-2016 yılları arasında Türkiye'de yılda ortalama 755.000 yeni daireye yapı ruhsatı verilmiştir. Bu veriden anlaşılmaktadır ki incelenen dönemde her yıl yaklaşık olarak Türkiye'deki hane sayısının %4'ü kadar konut üretilmiştir. Ayrıca kullanılan konut kredisi miktarı yaklaşık 4 kat, konut kredisi kullanan kişi sayısı yaklaşık 1,5 kat artmıştır. Kanuni takipteki konut kredisi miktarı yaklaşık 5 kat artmasına rağmen, 2016 yılı itibarıyla kullanılan konut kredisi miktarı içinde kanuni takipteki kredi miktarı oldukça azdır (%0,4). Bu durum, Türkiye genelinde konut kredisi kullanan hanelerin kredilerini ödemekte pek sorun yaşamadıkları izlenimini doğurmaktadır. Bu durumda kira ödemelerini aksatan hanelerin, bu göstergedeki etkilerinin daha fazla olabileme ihtimali vardır.

Çizelge 3. Konut Kredileri ile Yapı Ruhsatı İstatistikleri

Yıllar	Konut Kredileri (Milyon TL)	Konut Kredileri (Kişi)	Kanuni Takipteki Konut Kredileri (Milyon TL)	Yapı Ruhsatı Verilen Daire Sayısı
2006	15.604	268.274	47	600.387
2007	15.535	240.799	180	584.955
2008	15.360	237.283	387	503.565
2009	21.222	337.203	791	518.475
2010	31.821	452.477	690	907.451
2011	29.756	414.033	560	650.127
2012	28.469	372.802	359	771.878
2013	50.400	595.772	244	839.630
2014	36.524	383.432	186	1.031.754
2015	46.786	438.167	178	897.230
2016	57.096	475.132	283	1.000.368

Kaynak: (TUİK, 2018, TCMB, 2018)

4. SONUÇ

Araştırma kapsamında Türkiye'de yoksulluk olgusunu ele alış yaklaşımının, olgunun boyutlarını önemli ölçüde farklılaştırdığı tespit edilmiştir. Türkiye için hesaplanan çok boyutlu yoksulluk değerleri, tek boyutlu yoksulluk değerlerinden bütün yıllar için yaklaşık 2,5 kat daha fazla bulunmuştur. İncelenen dönemde tek boyutlu yaklaşıma göre Türkiye'nin %15'i yoksul iken, çok boyutlu yaklaşıma göre %41'i yoksuldur. Kır özelinde ise tek boyutlu yaklaşıma göre hanelerin dörtte biri yoksul iken, çok boyutlu yaklaşıma göre hanelerin yarıdan fazlası yoksuldur.

Çok boyutlu yaklaşıma göre gerek Türkiye genelinde gerekse kır özelinde hanelerin yoksulluğuna en çok neden olan gösterge “Konuta dair ödemeler” göstergesidir. İncelenen dönemde konut üretiminin her yıl nüfusun yaklaşık %1'ine tekabül edecek düzeyde olmasına rağmen, bu göstergenin en önemli sorun olduğu hesaplanmaktadır. Bu çelişkili durum, konut sektöründeki faaliyetlerin motivasyonun, hanelerin barınma ihtiyacının karşılanması kadar, yatırım ve spekülasyon amaçlı konut alımları olabileceği ihtimalini dikkate almaya neden olmaktadır.

Kırsal alanda hanelerin çok boyutlu yoksulluklarına neden olan diğer göstergeler incelendiğinde ise Türkiye genelinden farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Türkiye genelinde işsizlik, beslenme ve finansal problemler ön plana çıkarken, kırsal alanlarda ise kayıt dışı çalışma, sağlık problemleri ve finansal problemler ön plandadır. Bu durum Türkiye'de sağlık hizmetlerinin kırsal alanlarda daha az etkili olduğu ihtimalini akıllara getirmektedir.

KAYNAKLAR

- ACAR, A. & BAŞLEVENT, C. 2014. *Examination of the Transition of Households into and Out of Poverty in Turkey*. Betam Working Paper Series, 15.
- ALKIRE, S. & FOSTER, J. 2011. *Counting and multidimensional poverty measurement*. *Journal of Public Economics*, 95, 476-487.
- AYTAÇ, A. & HATIPLER, M. 2013. *Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluğun Özgün Yapısı ve Yoksullukla Mücadele, Paradigma Kitabevi Yayınları*.
- BMKP 2010. *Human Development Report 2010*. United Nations.
- BMKP 2011. *Human Development Report 2011*. United Nations.
- CHANFREAU, J. & BURCHARDT, T. 2008. *Equivalence scales: rationales, uses and assumptions*.
- DB 1990. *World Development Report 1990*. The World Bank.
- DEATON, A. 2013. *The Great Escape Health, Wealth, and the Origins of Inequality*, New Jersey, Princeton University Press.
- FAO 2005. *Equivalence Scales: General Aspects*.
- FIELD, F. 1984. *The Minimum Wage*, London, Policy Studies Institute.
- HAGENAARS, J. M., VOS, K. D. & ZAIDI, M. A. 1994. *Poverty Statistics in the Late 1980s: Research. Based on Micro-data*. Luxembourg.
- HAUGHTON, J. & KHANDKER, S. R. 2009. *Handbook on Poverty and Inequality*, Washington, DC, The World Bank.
- ILO. 2015. *Labour Market Impact of Syrians and their Employability* [Online]. Available: http://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_440085/lang--en/index.htm [Accessed 08.22. 2017].
- KARADAĞ, M. A. 2015. *Tek boyutlu ve Çok Boyutlu Yoksulluk Ölçümleri: Türkiye Uygulaması*. PhD, GAZİ UNIVERSITY.
- OECD 2012. *What are Equivalence Scales?*
- RIO GROUP 2006. *Compendium of Best Practices in Poverty Measurement*.
- RODRİK, D. 2012. *The Globalization Paradox*, W.W. Norton & Company.
- SEN, A. 1992. *inequality reexamined*. Oxford University Press.
- SEN, A. 1999. *Development as Freedom*, New York, Alfred A. Knopf.
- ŞENSES, F. 2001. *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- TBMM 2012. 6360 sayılı On Üç İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
- TCMB. 2018. *Elektronik Veri Dağıtım Sistemi* [Online]. Available: <https://evds2.tcmb.gov.tr/> [Accessed 10.07.2018].
- TUİK. 2018. *Yapı İzin İstatistikleri* [Online]. Available: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1055 [Accessed 10.07.2018].
- UĞUR, M. S. 2015. *Yoksulluğun Çok Boyutluluğu ve Türkiye için Çok Boyutlu Bir Yoksulluk Ölçümü*. EY International Congress on Economics II "Growth, Inequality and Poverty".
- ZEUMO, V. K., SOME, B. & TSOUKIÀS, A. 2011. *A survey on Multidimensional Poverty Measurement: a Decision Aiding Perspective*.